

important place in the work on updating the legislation in this area should be occupied by a comprehensive approach to the development of new norms and an inclusive dialogue of all interested parties.

The main areas of improvement (updating) of the legislation in the field of development of the system of state institutions for performing counteraction to organized crime are defined, in particular: developing a vision for an agency that will play a key unifying and coordinating role in the process of counteraction to organized crime, and defining such norms in domestic legislation; updating the norm on ensuring the development of communication, coordination and partnership between the subjects of counteraction to organized crime at the national level; clearly defining the roles and mechanisms of interaction when solving tasks to perform counteraction to organized crime, stimulating the exchange of information, knowledge and experience; the involvement of scientists and independent experts in the development of changes to the current legislation.

Key words: organized crime, counteraction, improvement of legislation, law enforcement institutions, inclusive dialogue.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.15

УДК 342.9+347.7

О. О. БРИГІНЕЦЬ

Олександр Олексійович Бригінець, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ORCID: 0000-0003-4058-7566

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливими є питання швидкої адаптації до змін у непростих умовах, які переживає наша держава. Враховуючи те, що зміцнення банківського сектору та розвиток добре функціонуючого ринку капіталу матимуть надзвичайне значення для успішного відновлення України, вважаємо, що певні підготовчі кроки можна і треба зробити вже тепер. У процесі відбудови держави банківський сектор виступатиме провідним елементом всього фінансового сектору нашої держави. Останні півтора року виявилися своєрідним випробуванням для банківської системи України. Попри значні системні ускладнення, банківський сектор вистояв завдяки зниженню внутрішньої вразливості до ризиків у результаті попередніх реформувальних і своєчасним антикризовим заходам у процесі воєнних дій. Для розкриття питань про проблемні аспекти підвищення рівня банківської безпеки нашої держави необхідно поставити перед собою завдання: провести теоретичний аналіз сучасного стану банківської безпеки України та висвітлити сучасні способи для підвищення її рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь розробленості питань правового забезпечення діяльності банківської системи донедавна вважався надзвичайно високим. Проте на початку 2022 року стало стрімко змінюватися законодавче поле, але законодавство, як і раніше, має підтримувати належний рівень стабільності банківського сектору держави. Серед вчених, які досліджували відповідну проблематику, варто відмітити таких, як А. Берлач, А. Гарбінська-Руденко, О. Гетманець, Д. Гетманцев, Н. Дорошенко¹, К. Жирій², Г. Нечай, О. Орлюк, П. Пацурківський, М. Пожидаєва, І. Правдиківська³, Л. Савченко, О. Селезньова, Л. Стрельбицька, Т. Субіна, Л. Шестак, Н. Шукліна та багато інших. Водночас комплексно до питань підвищення рівня банківської безпеки держави за останні півтора року ще ніхто не приступав.

Формулювання мети статті. З огляду на викладене метою статті є визначення особливостей природи та сутності правового забезпечення підвищення рівня банківської безпеки України в особливий період.

Викладення основного матеріалу. Вітчизняна банківська система швидко та розумно оговталася від перших воєнних ударів, зберігши керованість і безперервність платежів, та, в цілому, добре проявила себе на довгій дистанції. Банки змогли зберегти приплив коштів населення на рахунки та адаптувати операційні процеси до ракетних обстрілів та блекаутів. Лише кілька невеликих банків зійшли з дистанції та залишили банківський ринок. Відмітимо, що це доволі скромні цифри. Банківська система є невід'ємною складовою економіки, яка трансформується й адаптується до тієї системи фінансових відносин, яка склалася в державі⁴.

До війни фінансовий сектор України був недостатньо розвиненим і значною мірою заснованим на банках. Травматичний досвід держави під час переходу від планової до ринкової економіки значно стримував розвиток фінансових ринків. Формування економіки ринкового типу зумовлювало потребу у створенні надійного та фінансово стійкого банківського сектору до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз в умовах

© О. О. Бригінець, 2023

* *Oleksandr Bryhinets, Doctor of sciences (Law), Professor, Professor of Constitutional, Administrative and Financial Law Department of Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law*

посилення нестабільності. Одним із напрямів вирішення цього завдання виступало забезпечення фінансової стійкості банків.

Практична роль банківської системи визначалася її участю в управлінні системою платежів і розрахунків, в інвестиціях і кредитних операціях, що давало змогу банкам разом із іншими фінансовими посередниками акумулювати заощадження усіх суб'єктів фінансового ринку. Банківська сфера проклала шлях на ринок іншим галузям реальної економіки.

Однак якщо банки – лише посередники, то закономірно виникає запитання про те, на який порядок використання цих грошей уповноважили банки законні власники грошового капіталу. Тобто ще до початку 2022 року в банківській сфері було ряд проблем, частина з яких накопичувалася навіть більше десяти років. У нас же, якщо і йшлося про фактичне інвестування, то воно набувало форми кредитування пов'язаних підприємств, коли гроші вкладників розчинялися в капіталі власників банків і зникали в офшорах. Вирішувати цю проблему протягом останнього десятиліття довелося, але зроблено все було за відомим шаблоном: немає банку – немає проблеми. При цьому, як одну з основних проблем зазвичай вказували невиконання банківською системою функцій головного кредитора для стратегічної структурної перебудови економіки, тобто саме того завдання, яке повинні виконувати інвестиційні інститути, що залучають довгострокові та венчурні ресурси фінансування. Деякою мірою це цілком закономірно: справжня інвестиційна діяльність перебувала і перебуває тепер у нас у зародковому стані⁵.

Станом на початок 2023 року кредитний і депозитний ринки перебувають під впливом різних факторів, які визначають не тільки діяльність банків на внутрішньому ринку, а й знаходження джерел для покриття зовнішнього боргу, можливість отримання та використання фінансової допомоги міжнародних фінансово-кредитних структур, визначають можливості керівництва в найбільш стислі строки подолати наслідки фінансової кризи. А це означає, що поточні проблеми банківської системи пов'язані не стільки зі змішуванням кредитно-депозитної та інвестиційної діяльності, скільки з використанням «кишенькових банків» для фінансування бізнесу їхніх власників, залучення банків у спекулятивні операції, нелегальне вивезення капіталу за кордон, відмивання брудних грошей⁶.

Для мінімізації більшості проблем, що значно знижують існуючий рівень банківської безпеки держави та для забезпечення можливості банківської системи фінансувати відновлення та відбудову економіки України необхідно зосередити свою діяльність на кількох напрямках, а саме: активно працювати з непрацюючими кредитами, що були видані банками раніше, особливо до початку 2022 року; знизити рівень впливу державних банків на банківський сектор у цілому; провести реальну оптимізацію до норм законодавства Європейського Союзу; розвивати внутрішні фінансові ринки.

Відмітимо, що наразі аудиторів не мають змоги відвідувати багато комерційних приміщень, комплексна та детальна оцінка якості активів можлива лише після припинення бойових дій. Процес врегулювання має бути ефективним і швидким та уникати дискримінації за типами банків. Підготовку до поглибленої перевірки якості активів можна і треба розпочати ще під час війни. Після припинення бойових дій слід негайно провести детальну перевірку якості активів, після чого розпочати швидку рекапіталізацію, використовуючи підготовлені плани відновлення для конкретних банків. Хоча рефінансування банків під час війни є малоймовірним, планування можна розпочати завчасно, щоб надалі забезпечити довіру до банків.

Початкову рекапіталізацію тих банків, які залишаються прибутковими, можна розпочати ще під час війни. У випадку державних банків або будь-якої нової націоналізації рекапіталізацію потрібно проводити одночасно з комерціалізацією банку (призначення незалежних членів правління, ринкових зарплат, впровадження належної системи управління ризиками та стандартів андеррайтингу, підвищення прозорості) і, нарешті, підготовкою до приватизації. Поглиблення банківського сектору України вимагатиме приватизації більшості головних державних банків, на які після війни припадатиме ще більша частка усіх банківських активів. Важливою проблемою, що потребує негайного вирішення, є те, що державні банки все ще неохоче списують або реструктуризують борги, якщо це знижує вартість будь-яких (забезпечених) державних активів.

Україна сьогодні є державою – кандидатом на вступ до ЄС і прагне стати його членом якнайшвидше. Узгодженість із регулятивними та інституційними нормами ЄС може забезпечити важливі економічні вигоди ще до вступу. Наприклад, узгодженість законів України щодо професійної таємниці та конфіденційності зі стандартами ЄС уможливить участь українців у спільних органах нагляду та реструктуризації.

Буде критично важливо посунути баланс фінансового сектору в бік ринків капіталу, оскільки українські компанії та підприємці потребуватимуть ширшого спектру інструментів для підтримки зростання свого бізнесу. Оскільки міжнародні донори допомагають Україні в повоєнній відбудові, дуже важливо забезпечити передбачуваність надходжень від донорів і поступово покладатися на комерційні рішення з метою створення в Україні жвавого фінансового ринку капіталу після завершення періоду відбудови. Чим раніше влада сформулює післявоєнну стратегію розвитку фінансового сектору, тим меншою буде політична невизначеність і тим легше буде залучити приватних інвесторів до процесу відбудови України.

Зрозуміло, що коли закінчиться війна, доведеться мобілізувати доволі значні кошти із внутрішніх і зовнішніх джерел та спрямовувати їх на відповідні проекти. Це потрібно робити швидко, але без шкоди для фінансової стабільності. Важливе значення матиме забезпечення правильного балансу: попередні епізоди розвитку банківської системи підірвали суспільну підтримку ринкової економічної моделі українцями.

Висновки. Як бачимо, останні реформи та загальний огляд динаміки банківського сектору не дає підстав для значного песимізму. НБУ і банкам вдалося уникнути ймовірної катастрофи в надзвичайно складних

умовах зовнішнього середовища⁷. Можна впевнено сказати, що досвід реформування банківської системи України у 2014–2021 роках і комплекс антикризових заходів фінансової стабілізації 2022–2023 років можуть стати наочними прикладами ефективного управління банківською системою в доволі непростих умовах функціонування держави⁸.

Поряд з тим проблеми такого масштабу не можуть пройти безслідно: явно посилюється ряд дисбалансів, диспропорції між різними видами відсоткових ставок, далеко не всі проблемні активи коректно відображені в звітності, сформувалася величезна проблема ліквідності, а також поглибились розбіжності між показниками надійності окремих банків через різноманітність бізнес-моделей. В умовах воєнного часу ефективний процес перевірки надійності банків набуває критичної ваги для фінансової стабільності бізнесу та індивідуальних клієнтів. Велику роль у цьому має як фінансова обізнаність, так і доступ до повної та актуальної аналітичної інформації про зміну ключових індикаторів стійкості фінансових установ.

¹ Дорошенко Н. О., Дорошенко О. Г. Першочергові заходи та шляхи реанімації економіки України у військовий час. Modern research in world science. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC. Lviv, Ukraine. 2022. P. 1128–1135.

² Жирій К. Як банки допомагають вистояти економіці та громадянам у часи війни. *unian.ua*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/yak-banki-dopomagayut-vistoyati-ekonomici-ta-gromadyanam-u-chasi-vijni-novini-ukrajina-11753254.html>

³ Правдиківська І. І., Дорошенко Н. О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9(109). С. 150–153.

⁴ Чому українські банки стабільні навіть під час війни. *oschadbank.ua*. 2022. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/comu-ukrainski-banki-stabilni-navit-pid-cas-vijni-2>

⁵ Бригінець О. О. Правове регулювання фінансової безпеки України: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 362 с.

⁶ НБУ про фінансовий стан банківської системи під час війни. *finbalance.com.ua*. 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/bankivska-sistema-ukrani-popri-viynu-zumila-zbilshiti-depozitniy-i-kreditniy-portfel>

⁷ Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18

⁸ Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: постанова Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 р. № 23. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25022022_23

Резюме

Бригінець О. О. Актуальні проблеми підвищення рівня банківської безпеки України.

У статті досліджено проблему особливостей природи та сутності правового забезпечення підвищення рівня банківської безпеки України в особливий період. Запропоновано для мінімізації більшості проблем, що значно знижують існуючий рівень банківської безпеки держави та для забезпечення можливості банківської системи фінансувати відновлення та відбудову економіки України активно працювати з непрацюючими кредитами, що були видані банками раніше, особливо до початку 2022 року; знизити рівень впливу державних банків на банківський сектор у цілому; провести реальну оптимізацію до норм законодавства Європейського Союзу; розвивати внутрішні фінансові ринки.

Ключові слова: банківська безпека, банківська криза, банківський сектор, банк, банківський ринок, банківська система, Національний банк України, банківська реформа, рефінансування, суб'єкти, надання послуг, договірні відносини.

Summary

Oleksandr Bryhinets. Actual problems of increasing the level of banking security in Ukraine.

The article examines the problem of the peculiarities of the nature and essence of legal support for increasing the level of banking security of Ukraine in a special period. It is proposed to minimize most of the problems that significantly reduce the existing level of banking security of the state and to ensure the ability of the banking system to finance the recovery and reconstruction of the economy of Ukraine to actively work with non-performing loans that were issued by banks earlier, especially until the beginning of 2022; to reduce the level of influence of state banks on the banking sector as a whole; to carry out real optimization to the norms of the legislation of the European Union; to develop internal financial markets.

Considering that the strengthening of the banking sector and the development of a well-functioning capital market will be extremely important for the successful recovery of Ukraine, we believe that certain preparatory steps can and should be taken now. In the process of rebuilding the state, the banking sector will act as a leading element of the entire financial sector of our country.

Before the war, the financial sector of Ukraine was underdeveloped and largely based on banks. The country's traumatic experience during the transition from a planned to a market economy, combined with weak institutions and significant inequality, held back the development of financial markets. The formation of a market-type economy necessitated the creation of a reliable and financially stable banking sector against the influence of external and internal threats in conditions of increased macroeconomic instability. Ensuring the financial stability of banks was one of the ways to solve this problem. The practical role of the banking system was determined by its participation in the management of the payment and settlement system, investments and credit operations, which allowed banks, together with other financial intermediaries, to accumulate the savings of all subjects of the financial market. Even before the beginning of 2022, there were a number of problems in the banking sector, some of which had been accumulating for even more than 10 years. Today, Ukraine is a candidate country for joining the EU and seeks to become a member as soon as possible. Alignment with EU regulatory and institutional norms can provide important economic benefits even before accession. As international donors assist Ukraine in post-war reconstruction, it is critical to ensure predictability of donor income and gradually rely on commercial solutions to create a vibrant financial capital market in Ukraine after the reconstruction period. The deepening of Ukraine's banking sector will require the privatization of most of the main state-owned banks, which will account for an even larger share of all banking assets after the war.

That is, recent reforms and a general overview of the dynamics of the banking sector do not give grounds for significant pessimism. The National Bank of Ukraine and the banks managed to avoid a possible catastrophe in extremely difficult conditions of the external environment.

Key words: banking security, banking crisis, banking sector, bank, banking market, banking system, National Bank of Ukraine, banking reform, refinancing, subjects, provision of services, contractual relations.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.16

УДК 342.76(477):340.13

С. В. МАТВЄЄВ, О. М. РОМАНОВА

Сергій Васильович Матвєєв, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри загальнотеоретичних правових і соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету права НАН України*

ORCID: 0000-0002-0037-004X

Олена Миколаївна Романова, кандидат історичних наук, доцент кафедри загальнотеоретичних правових і соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету права НАН України**

ORCID: 0000-0001-7634-3438

ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія росії проти України, що почалася 24 лютого 2022 року, повністю змінила доволі сталий порядок світової безпеки кінця XX – початку XXI століття. Ця агресія призвела до руйнівних наслідків не тільки в матеріальному світі (які навіть за скромними підрахунками для України вже становлять сотні мільярдів доларів збитків), а й у світі духовних і моральних цінностей. На жаль, одне з головних досягнень філософської, правничої та політичної думки людства останніх століть – права людини як юридична категорія була фактично знищена, згвалтована окупантом. Права на життя, захист гідності, здоров'я тощо залишилися в минулому. Жахи багатьох роздертих і зруйнованих українських міст і селищ примушують замислюватися про необхідність нової світової системи захисту прав людини в сучасному світі. Точніше, мова повинна йти про реальність і дієвість гарантій захисту цих прав.

Основна проблема цього дослідження полягає у тому, що й держава, яка захищається та потерпає від дій окупанта, вимушена певною мірою обмежувати права своїх громадян. Цей факт об'єктивно зрозумілий і вимушений, але потребує обґрунтованості, прозорості, пропорційності, збалансованості й спостереження. Простіше кажучи, українське суспільство, що перебуває у воєнному стані, потребує дієвого й чіткого юридичного механізму обмеження прав людини, який би унеможлилював зловживання владою та відповідав міжнародним стандартам, виконуючи своє основне призначення – сприяння наближенню перемоги над окупантом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надзвичайна актуальність теми полягає у тому, що ситуації та проблеми, які досліджуються, відбуваються в режимі реального часу. Це певною мірою зумовлює відносно слабку вивченість проблеми. Але при цьому слід зазначити, що певні наукові напрацювання й теоретичне підґрунтя проблем прав людини та їх обмеження заклали вітчизняні вчені: Л. Демидова, М. Корнієнко, Н. Сергєєва, Ю. Фігель та ін.

Формулювання мети статті. Мета цієї статті полягає у зазначенні основних проблем і ризиків, що виникають при навіть легальному застосуванні обмеження прав людини з боку держави; у формуванні поняття щодо юридичного механізму обмеження прав людини в сучасній Україні, визначенні його принципів та деталізації структури.

Викладення основного матеріалу. У ці часи неспровокованої військової агресії росії проти України для більшості світового співтовариства й окремо для українських громадян стало очевидним, що майже всі міжнародні організації та установи, що мусили попередити, запобігти чи зупинити військову агресію однієї країни проти іншої, і близько до цього не пристосовані або просто не здатні. Звісно, що насамперед йдеться

© С. В. Матвєєв, О. М. Романова, 2023

* *Serhii Matvieiev, PhD in Law, Associate Professor, Head of the Department of General Theoretical Legal and Social-and-Humanitarian Disciplines; Kyiv University of Law, National Academy of Sciences of Ukraine*

** *Romanova Olena, PhD in History, Associate Professor of the Department of General Theoretical Legal and Social-and-Humanitarian Disciplines; Kyiv University of Law, National Academy of Sciences of Ukraine*